

Стрельченко Л. В.,

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка, м. Кіровоград

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті розглядаються шляхи вдосконалення системи фахової підготовки майбутніх вчителів англійської мови в університетах Великобританії в контексті Болонського процесу та застосування англійського досвіду професійної освіти в Україні.

Ключові слова: Болонський процес, особливості професійної педагогічної освіти, європейські освітні стандарти.

В статье рассматриваются пути совершенствования системы профессиональной подготовки будущих учителей английского языка в университетах Великобритании в контексте Болонского процесса и применения английского опыта профессионального образования в Украине.

Ключевые слова: Болонский процесс, особенности профессионального педагогического образования, европейские образовательные стандарты.

The article deals with the ways of improving the system of professional teacher training at Great Britain's universities in the context of the Bologna Process and applying the experience in Ukraine.

Key words: the Bologna Process, the peculiarities of professional teacher training, European educational standards.

Світове співтовариство розглядає якісну освіту як важливий інструмент економічного зростання, соціального розвитку і культурного злагодженого співіснування. Сьогодні система освіти кожної європейської держави перебуває в стані змін і пошуків новацій, які б в умовах розвитку інформаційного суспільства вели до ефективних результатів. Освіта стає доступною, ефективною і якісною. Сучасні системні реформи в освіті пов'язані з підготовкою вчителів як носіїв майбутніх суспільних змін, суб'єктів перетворення освіти в могутню продуктивну силу. Разом з тим вчителі одночасно стають і об'єктами освітніх реформ.

В умовах розбудови єдиного європейського освітнього простору, розвитку ринку освітніх послуг актуальними стають проблеми еквівалентності кваліфікацій, здобутих в навчальних закладах різних європейських держав, що передбачає гармонізацію національних систем освіти, зокрема, педагогічної. В країнах Європейської співдружності планується введення стандартних навчальних курсів, програм підготовки вчителів, отримання ними стандартизованих дипломів, свідоцтв, сертифікатів тощо. Особлива увага в цьому процесі надається ефективному вивченню і викладанню іноземних мов, які відіграють важливу роль в європейському єднанні. Серед країн Західної Європи Велика Британія виділяється цінним історичним досвідом підготовки вчителів філологів, які викладають англійську мову в багатьох країнах світу, маючи гарні успіхи і напрацювання. Дослідження тенденцій розвитку педагогічної освіти в Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. з її багатотисячними традиціями у галузі навчання та досвідом успішних реформ вищої школи у сучасних умовах, свідчать, що вона зазнала масштабних змін, пов'язаних з вдосконаленням стандартів підготовки педагогів, спеціалістів світового рівня. Розвинена інфраструктура педагогічної освіти в ХХІ столітті дозволила країні повністю забезпечити її висококваліфікованими конкурентоспроможними кадрами.

В Україні завдяки радикальним політичним, економічним та соціальним змінам наприкінці ХХ – початку ХХІ століття також посилюються тенденції в педагогічній освіті до інтеграції в європейський простір, що зумовило інтерес науковців до вивчення і осмислення зарубіжного та вітчизняного досвіду й визначення ефективних шляхів інноваційного розвитку освітньої системи в цілому та підготовки вчителів зокрема. Так було розроблено та запроваджено державні стандарти вищої освіти, спрямовані на підвищення її якості, модернізовано структуру, зміст, форми та методів навчання, про що йдеться у Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.), «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004 р.), де зазначено про необхідність вдосконалення фундаментальної фахової, психолого-педагогічної, методичної та практичної підготовки майбутніх учителів. Разом з тим слід відзначити, що вивчення і адаптація досвіду інших європейських країн в освітній простір України сприятиме успішному досягненню поставлених цілей.

Система педагогічної освіти Великої Британії завжди викликала інтерес у вітчизняних та зарубіжних дослідників. На початку ХХІ століття з'являються нові дослідження, пов'язані з історією та сучасними трансформаційними змінами в системі педагогічної освіти (О.Ю.Леонтьєва); реформування вищої педагогічної освіти в Англії (А.В.Парінов, А. А. Сбруева); професійна педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (М. В.Базурина, Н.П.Яцишин); формування педагогічної майстерності вчителів в Англії й Уельсі (Ю.В. Кіщенко); особливості методичної підготовки вчителів англійської мови (І.П.Задорожна); стандартизація професійної підготовки вчителів (Н. М. Авшенюк) та ін. Але досі мало здійснювалися порівняльно-педагогічні дослідження з проблем стандартизації та гармонізації професійної підготовки вчителів англійської мови в Великій Британії та Україні на початку ХХІ ст. у контексті сучасних трансформацій педагогічної освіти в єдиний Європейський простір.

Мета даної статті – проаналізувати теоретичні ідеї та практичний досвід професійної підготовки вчителів філологів у Великій Британії в умовах інтеграції в загальноєвропейський освітній простір та намітити шляхи застосування англійського досвіду професійної освіти майбутніх вчителів іноземних мов в Україні.

Завданнями статті передбачається: охарактеризувати основні напрямки та тенденції підготовки вчителів філологів для середніх навчальних закладів у Великій Британії в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору, окреслити шляхи використання британського досвіду в практиці професійної підготовки вчителів іноземних мов в Україні.

У Великобританії на початку XXI століття відбувається прогресивне реформування шкільної освіти, яке викликало зміни у системі вищої освіти, зокрема, професійної підготовки вчителів, а саме: у розвитку більш ефективних організаційних засад; в удосконаленні змісту; запровадженні нових форм та методів викладання, необхідних для досягнення високих навчальних результатів, поширення євроінтеграційних процесів на цільові та процесуальні аспекти професійної підготовки вчителів: запровадження Національних стратегій мовної грамотності, створення Агентства з підготовки вчителів, запровадження Національного стандарту кваліфікованого вчителя та Національного курікулуму його базової підготовки, кількісне та якісне розширення академічної мобільності майбутніх учителів, що спрямовані на координацію стандартів підготовки вчителів у Великобританії з країнами Європейського Союзу й запровадження єдиних вимог до системи професійної підготовки майбутніх учителів, співпраці інститутів педагогічної освіти Великобританії з аналогічними закладами освіти в інших країнах єдиного європейського простору у реалізації трансєвропейських програм (ERASMUS, SOCRATES, KOMETT, LINGUA) та інших.

Тенденції розвитку вимог до професійної підготовки вчителів в Англії та Уельсі, в яких подібна система підготовки вчителів, зокрема, англійської мови і літератури, встановлені Міністерством освіти і кваліфікацій у таких державних документах стандартизації базової підготовки фахівців, якими є Національні стандарти кваліфікованого вчителя від 1998, 2002 та 2007 рр.

У Національному стандарті кваліфікованого вчителя вписані вимоги до його професійної підготовки для різного рівня навчальних закладів, загальні вимоги до змісту спеціально-предметних знань та загальнопедагогічної підготовки педагога-дослідника, творчого, компетентного практика. В документі обґрунтовані вимоги до вмінь учителя проводити педагогічну та навчальну роботу з учнями, визначати мету й планувати очікувані результати, а також здійснювати моніторинг та оцінку навчальних досягнень учнів, викладено вимоги до навчальних, гностичних, розвивальних, виховних, організаційних, контрольних-діагностичних виробничих функцій професійної діяльності педагога.

Порівняльний аналіз принципів побудови стандартів кваліфікованого вчителя в Англії та Освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника вищого навчального закладу (ОКХ) в Україні, враховуючи особливості розвитку систем професійної підготовки педагогів в цих країнах, дає можливість визначити відмінність вищезазначених документів. Так стандарт кваліфікованого вчителя Англії побудований за принципом кроскурікулярності, з переліком компетентностей, що їх мають набути майбутні вчителі у процесі професійної підготовки. ОКХ випускника вищого навчального закладу педагогічного профілю України має предметний характер, з визначенням компетентностей з кожного окремого предмета [1].

Тобто український документ є значно ширшим завдяки поєднанню вимог до освітньої і професійної підготовки педагога за певною спеціальністю й освітньо-кваліфікаційним рівнем, на протипагу англійському, який встановлює лише кваліфікаційні вимоги до вчителя, що працює на певному ключовому рівні шкільної освіти.

Національний курікулум базової підготовки вчителя є нормативним документом, який складається з шести курікулумів підготовки вчителів до викладання дисциплін в початковій і середній школі та курікулуму підготовки вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні предметів Національного курікулуму шкільної освіти. Але вони не містять переліку навчальних дисциплін, термінів та обсягів навчання, не вказані вимоги до навчальних матеріалів і видів діяльності студентів для оволодіння ними, тому вони не можуть бути названими як моделі курсів професійної підготовки вчителів. У цих документах вказані загальнодидактичні та спеціально-предметні компетентності, якими мають оволодіти майбутні вчителі, і які повинні обов'язково використовуватися всіма педагогічними навчальними закладами як базові для створення власних навчальних програм. Дослідження вимог Національного курікулума підготовки вчителів стосовно використання інформаційно-комунікаційних технологій та викладання англійської мови і літератури в середній школі дає підстави вважати ці напрямки стержневими в професійній підготовці. Вивчення та узагальнення вітчизняних і англійських стандартів підготовки вчителя дозволяє виділити в них спільну рису: спрямованість на високу професійну підготовку майбутніх вчителів до педагогічної роботи на основі діяльнісного та особистісного підходів [1].

Навчальні програми підготовки майбутніх вчителів англійської мови і літератури складаються з таких основних частин: *курс основного предмета*, спрямований на вивчення базових дисциплін Національного навчального плану (main course): англійської мови і літератури та сучасних іноземних мов (їх кількість регламентується), мистецтва, які забезпечують лінгвістичну підготовку вчителя філолога; *програмний курс* (curricular course), спрямований на оволодіння студентами методиками викладання основного і додаткового предметів, методами навчання та оцінювання успіхів школярів; *педагогічний курс* (education course), призначений для вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу; *педагогічна практика у школі* (school practice).

Значне місце в системі підготовки вчителів англійської мови відводиться оволодінню студентами методичними прийомми навчання учнів мовного матеріалу і різноманітних видів мовленнєвої діяльності, способами заохочення, стимулювання і оцінювання їх навчальних досягнень; методами організації роботи зі здібними та слабкими учнями на основі індивідуального і диференційованого підходів до навчання дітей.

Згідно навчальної програми студенти опановують елементи театрального мистецтва, вивчають твори британської класичної літератури, оволодівають курсами успішної кар'єри та формування творчих і лідерських якостей учителя, мистецтва мислення, вирішення складних педагогічних задач та іншими.

Спіральний та модульний принципи, які забезпечують поступове розширення, поглиблення теоретичних знань, практичних умінь і навичок упродовж усього періоду навчання, лежать в основі змісту освіти в вищих педагогічних закладах Великобританії. Модульний принцип оволодіння програмним матеріалом сприяє гнучкості виконання навчальних планів, врахуванню інтересів і вимог кожного студента, розвитку навичок і умінь планування та виконання самостійної роботи. Кожен з модулів розрахований на 100 навчальних годин; студент денної форми навчання обирає не менш як 12 модулів на рік. Зростання рівня професіоналізму майбутніх учителів англійської мови, відповідальності за результати своєї праці у Великій Британії наближають зміст підготовки випускників університетів до потреб середньої школи [2].

Значне місце в підготовці вчителів, зокрема, філологів відводиться педагогічній практиці, особливістю якої є її неперервний характер. В її організації беруть участь вищі педагогічні навчальні заклади та базові школи-партнери. Тривалість практики регламентується Стандартами від 32 тижнів у трирічних програмах до 18 тижнів в однорічних на базі наукового ступеня бакалавра. Вона здійснюється під керівництвом менторів, які контролюють, аналізують, критикують діяльність студентів під час проходження ними практики.

Реалізувати зміст системи підготовки сучасного вчителя мови в Великобританії допомагають основні технології навчання як тьюторське, дистанційне, модульне, кредитне, кредитно-модульне, персоналізоване навчання, взаємне навчання, такі форми організації навчання як лекція, семінар, тьюторіал, дискусія, самостійна робота, лабораторна робота, практична робота, спільна рецензія на проекти і дисертації, телеконференція, та методи контролю результатів навчання як письмові роботи (essays), письмові екзамени і тестування, наукові дослідження, професійний проект тощо.

Модернізація системи професійної підготовки вчителів торкнулася змісту, технологій, методів навчання, форм організації навчання, методів контролю результатів навчання, підходу до стандартизації педагогічної освіти та гуманізації змісту навчання на основі логічно-обґрунтованого і прагматичного підходів. Тенденції до вдосконалення проявилась в пошуку і застосуванні ефективних інноваційних методів педагогічного управління з використанням розвиненого дистанційного навчання та персоналізації навчального процесу. Спостерігається тенденція до скорочення лекційного часу при вивченні дисциплін основного, психолого-педагогічного та методичного циклів (аудиторне навантаження складає 20 – 25% від обсягу навчального часу), та збільшення часу на самостійну роботу (60% від обсягу навчального часу).

Пріоритетними завданнями у навчанні та викладанні іноземних мов в Україні з застосуванням англійського досвіду професійної підготовки вчителів-філологів в умовах євроінтеграції можна визначити такі: дотримання єдиної системи стандартів професійної підготовки і діяльності вчителя; модернізація змісту професійної підготовки вчителів відповідно до європейських стандартів; побудова навчального процесу в педагогічних навчальних закладах України на основі принципів гуманізації, диференціації і персоналізації навчання, з поступовим нарощуванням знань із теоретичних дисциплін та формуванням практичних умінь з організації мовленнєвої діяльності учнів під час проходження студентами педагогічної практики в школах; розробка та впровадження критеріїв і форм перевірки якості професійної підготовки вчителів, залучення викладачів і студентів до участі в європейських програмах з метою активізації й поглибленого вивчення зарубіжного досвіду підготовки майбутніх вчителів англійської мови.

Література:

1. Авшенюк Н. М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX – початок XXI ст.) [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Авшенюк Наталія Миколаївна; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 21 с.
2. Базуріна В. М. Професійна підготовка вчителів іноземних мов у Великій Британії [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Базуріна Валентина Михайлівна; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2006. – 20 с.
3. Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Задорожна Ірина Павлівна; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2002. – 20 с.
4. Соколова А. В. Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Соколова Алла Вікторівна; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2009. – 20 с.